

<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-11-1-16-24>

УДК 37.012:930.2:929:303.436.2(477)(045)

Розман Ірина

Науково-методологічні підходи дослідження педагогічної персоналії

Анотація

У статті проаналізовано сутність та можливості використання науково-методологічних підходів у дослідженні педагогічних персоналій. Схарактеризовано сутність і зміст означених підходів згідно з поділом на дві основні умовні групи: «традиційні», які використовувалися в історико-педагогічних студіях у другій половині ХХ ст. (історичний і логічний; змістовий і формальний; особистісний і діяльнісний; кількісний і якісний; культурологічний і його різновиди та ін.) та «інноваційні», що почали активно застосовувати як науково-дослідницький інструмент з кінця 1990-х рр. (антропологічний, аксіологічний, феноменологічний, герменевтичний, інтелектуально-біографічний, парадигмальний, синергетичний та ін.).

Показано особливості та труднощі визначення і використання науково-методологічних підходів як складової методологічного інструментарію дослідження педагогічних персоналій. Вони пов'язані з тим, що, по-перше, через багат шаровість методології педагогічної науки та суб'єктивні рефлексії та невисокий рівень методологічної культури авторів науково-методологічні підходи до вивчення персоналій нерідко трактуються спрощено, довільно. По-друге, у конкретно-біографічних студіях науковці оперують відносно вузьким колом методологічних підходів, що обмежує пізнавальні можливості та загальні результати досліджень.

Окреслено шляхи та можливості раціонального й ефективного використання науково-методологічних підходів у дослідженні життєвого шляху і творчості педагогів і освітян минулого та сьогодення. Актуалізовано потребу розробки з позицій педагогічної біографістики інтелектуально-біографічного підходу, що знайшов реалізацію в рамках постмодерної течії інтелектуальної біографії.

Ключові слова: аксіологія, антропологія, герменевтика, інтелектуально-біографія, історико-педагогічна наука, науково-методологічний підхід, педагогічна біографістика, педагогічна персоналія, синергетика, феноменологія.

Вступ

«Біографічний бум», який охопив європейський культурний простір у 70-80-х рр. ХХ ст. в ХХІ ст. опанував гуманітарний простір України. Це знайшло прояв у процесі повернення із небуття безлічі імен більше або менше відомих педагогів, наукових і громадсько-педагогічних діячів, які зробили реальний внесок у розвиток національної освіти та педагогічної думки. Внаслідок цього історико-педагогічна наука нагромадила значний пласт студій про їхню життєдіяльність. На такому тлі актуалізувалася потреба розробки методологічних засад педагогічної біографістики.

Важливою складовою її методологічного інструментарію стали наукові підходи дослідження педагогічних персоналій. Особливості та труднощі їхнього визначення і використання пов'язані з тим, що, по-перше, через «багат шаровість» методології педагогічної науки та суб'єктивні рефлексії та невисокий рівень методологічної культури авторів науково-

методологічні підходи до вивчення персоналій нерідко трактуються спрощено, довільно «взаємозамінюються» тощо. По-друге, у конкретно-біографічних студіях науковці оперують відносно вузьким колом методологічних підходів, що обмежує пізнавальні можливості, а, отже, і загальні результати досліджень. Це обумовлює необхідність спеціального вивчення означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень. Важливе науково-теоретичне підґрунтя для розв'язання означених завдань дає обґрунтування українськими вченими методологічних засад української історико-педагогічної науки, зокрема, педагогічної біографістики у контексті наукового дискурсу (О. Адаменко, Л. Березівська, Г. Белан, М. Богуславський, С. Гончаренко, Н. Дічек, О. Сухомлинська та ін.). Значний досвід науково-теоретичної розробки методологічного інструментарію дослідження біографістики нагромадили представники різних галузей знань – філософії (Л. Артамошкіна, О. Валевський, І. Голубович, В. Менжулін та ін.), історичної науки (П. Попик, В. Чижко та ін.), соціології (Ю. Безпалов, Д. Рогозін, Л. Скокова). Він потребує осмислення і творчого застосування у розрізі вивчення педагогічних персоналій.

Мета статті полягає у з'ясуванні суті поняття «методологічний підхід» та визначенні його різновидів і можливостей використання у дослідженні педагогічних персоналій.

Методи дослідження

У процесі дослідження означеної проблеми були використані методи пошуково-евристичний; аналізу і синтезу; контент-аналізу; історіографічний і монографічний; методи вибіркового аналізу й аналізу основного масиву джерел. Завдяки творчому синтезованому застосуванню вони дозволили визначити і показати особливості та труднощі трактування й використання науково-методологічних підходів як складової методологічного інструментарію дослідження педагогічних персоналій.

Результати дослідження

Поняття «підхід» є одним із найбільш уживаних при проведенні науково-педагогічних досліджень. Однак існує «змістова еkleктика», коли воно вживається у різних, часто алогічних значеннях, зокрема як тотожне поняттям «принцип», «метод» тощо. Це певною мірою пояснюється трактуванням слова «підхід» у тлумачних словниках сучасної української мови в значенні «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу... ставлення до кого-, чого-небудь» (Бусел, 2003: 785), а в соціологічних – як комплекс парадигмальних, прагматичних структур і механізмів у пізнанні й практиці, що характеризують конкуруючі або історично змінювальні стратегії, програми у філософії, науці, політиці або в організації життя людей (Соціологія, 2003: 743).

У спеціальній розвідці, присвяченій з'ясуванню сутності понять «підхід», «науковий підхід», «педагогічний підхід» С. Савченко стверджує, що попри солідну традицію, сучасна наука ще не виробила єдиної версії їхнього тлумачення. Відстеживши генезу запровадження цих понять до наукового обігу, вчений виявив тенденцію «розширення семантичного простору» їхнього використання. Він стверджує, що більшість сучасних авторів трактують поняття «підхід» як сукупність педагогічно спрямованих організаційних, психологічних, методичних впливів, які забезпечують успішне навчання, виховання, розвиток. Залежно від предмету і завдань дослідження можна використовувати різні підходи або поєднувати їх,

однак, один із них має бути домінуючим, а решта мають йому підпорядковуються (Савченко, 2003).

Спрямованість поняття «підхід» на нормовану, схематично організовану пізнавальну діяльність увиразнюють наукові студії, де воно вживається у словосполученнях «методологічний підхід», «науковий підхід». Тому, одні вчені визначають його як певну стратегію, в основу якої покладені головні положення відповідної теорії, яка визначає напрями дослідницького пошуку (Дюшеева, 2008 та ін.). Інші вживають поняття «підхід» у широкому значенні: як сукупність, принципів, способів, прийомів, що лежать в основі наукової діяльності та формують світогляд дослідника, сприяють реалізації його наукової стратегії (Ипполитова, 2012 та ін.).

Останнє трактування відповідає розмаїттю використання цього поняття у науково-педагогічній літературі. Однак, для його чіткішої структуризації у досліджуваному контексті беремо за основу тлумачення О. Новікова, який категорію «дослідницький підхід» розглядає з двох позицій: а) як вихідні принцип, позиція або основне положення, переконання (системний, комплексний, особистісний, діяльнісний підхід); б) як напрям вивчення предмету дослідження, де підходи класифікуються у парах: змістовий – формальний; логічний – історичний; кількісний – якісний, феноменологічний – сутнісний і т. ін. (Новиков, 2006: 133-139). Сутнісно-змістові характеристики цих підходів достатньо описані в науковій літературі (Зязюн, 2011 та ін.).

Українські вчені-педагоги окреслили загальні орієнтири застосування науково-методологічних підходів до вивчення педагогічних персоналій. Важливі контури цієї проблеми визначила О. Сухомлинська, яка дала стисле тлумачення сутності та пізнавальних можливостей біографічного, феноменологічного, герменевтичного, синергетичного підходів дослідження діячів української педагогічної думки (Сухомлинська, 2005: 5).

Заслуговує на увагу рефлексія Н. Дічек. Вчена вважає, що зміст вивчення педагогічних персоналій має поєднувати два підходи: 1) індивідуалістичний, що дозволяє уникати нівелювання ролі пересічної особи та виокремлювати притаманне їй самобутнє, одиничне для визначення змісту духовного життя, глибшого проникнення в її педагогічну творчість; 2) історико-соціологічний, що дає можливість через заглиблення в аналіз джерельної бази біографії розкрити панораму розвитку особистості, особливо її педагогічних поглядів у контексті розгортання історичного процесу у взаєминах із соціумом та впливах реалій на вибір життєвого шляху (Дічек, 2001: 17).

Як бачимо, до з'ясування сутності методологічних підходів вивчення педагогічних персоналій вчені-педагоги переважно підходять із позицій розв'язання конкретних завдань. Це зумовлює потребу комплексного поглибленого вивчення означеної проблеми, спираючись на спеціальні студії з різних галузей знань та адаптуючи їх до предметного поля педагогічної біографістики. Виходячи з часового виміру використання цих підходів, поділяємо їх на дві умовні групи: «традиційні», які використовувалися в історико-педагогічних студіях другої половини ХХ ст. (історичний і логічний; змістовий і формальний; особистісний і діяльнісний; кількісний і якісний; культурологічний і його різновиди та ін.) та «інноваційні», що як науково-дослідницький інструмент стали активно реалізуватися в українській педагогічній науці з кінця 1990-х рр. (антропологічний, аксіологічний, феноменологічний, герменевтичний, інтелектуально-біографічний, парадигмальний, синергетичний та ін.).

Відправним і універсальним є історичний підхід, який визначає систему координат розвитку, становлення, діяльності педагогічної персоналії на основі з'ясування її генетичних відносин, що відображають походження та чинники особистісного, професійного, творчого

формування і розвитку. В цьому випадку, як правило, домінують конкретні факти, тому діалектичний принцип історизму передбачає поєднання підходів історичного з логічним, який відтворює досліджуваний об'єкт у вигляді теорії. На цій основі виник логічно-історичний підхід. Його застосування сприяє уникненню суб'єктивних оцінок і алогізмів, коли, до прикладу: а) науковці розглядають в одному формально-змістовому ряді науковий і методичний доробок авторів різних хронологічних періодів, які вивчали схожі за тематикою проблеми, але репрезентували різні ідеї, відмінні погляди; б) педагогічні теорії минулого зіставляються лише з історичними фактами і теоретичними конструктами, на основі яких вони були створені, але не аналізуються крізь призму сучасної теорії, що не дозволяє з'ясувати їхню обмеженість та продуктивний потенціал використання за сучасних умов. Логічно-історичний підхід сприяє виявленню наступності, єдності, множинності у творчій діяльності педагогів різних генерацій.

Ще однією парою універсальних взаємозалежних підходів є змістовий і формальний (формалізований): перший вимагає виявлення на основі фактів змістового наповнення процесу життєдіяльності досліджуваної персоналії як відносно цілісної сукупності її елементів і взаємин; другий (в цьому випадку не ідеться про негативні значення на кшталт «формалізм знань» і т. ін.) – передбачає виявлення стабільних зв'язків між ними для вироблення науково обґрунтованих теоретичних умовиводів. Змістовий фактографічний аналіз передує формальному вивченню біографії, а формалізація забезпечує ретрансляцію змістовних знань на штучну мову та доповнюється зворотним процесом інтерпретації у вигляді змістового тлумачення (підтвердження, спростування) теоретико-формальних результатів.

Особистісний і діяльнісний підходи (запозичені з психології, де вони сформувалися у 80-х рр. ХХ ст.), знайшли науково-теоретичне обґрунтування у педагогіці та стали її важливим операційним інструментом (Бех, 1998; Варій, 2008 та ін.). Сутність особистісного підходу в проекції дослідження педагогічної персоналії полягає у тому, що жоден аспект її життєдіяльності не може бути розкритим без урахування особистісної та суспільної детермінованості.

Методологія особистісно-діяльнісного підходу орієнтує на вивчення педагогічної персоналії спершу як «суб'єкта навчання», що в активних формах (освітні заклади, громадські організації, самоосвіта, наставництво) пізнає і усвідомлює досвід людства, набуваючи відповідних когнітивних, морально-етичних, національних рис і якостей, а потім реалізує їх у професійно-педагогічній, науковій, громадській, інших сферах діяльності.

На розв'язання таких завдань також спрямовує наступна пара підходів: кількісний – слугує виявленню характеристик персоналії за ступенем розвитку або інтенсивністю проявів, притаманних їй властивостей, виражених у конкретних показниках, числах, величинах, та якісний – виявляє сукупність рис, якостей, ознак, які засвідчують винятковість, ідентичність особистості діяча та виокремлюють його серед інших. Хоча між цими підходами існує певна суперечність, вони раціонально доповнюють один одного. Зокрема, за якісними характеристиками кожна біографія-особистість апіорі унікальна, неповторна. Тож, застосування до її вивчення кількісного підходу дає важливі доповнення до ділового портрета, коли, приміром, ідеться про чисельність книг у бібліотеці, розміри матеріальних статків, благодійницьких пожертв та безліч інших фактів, які сприяють реконструкції життєвого шляху.

Сучасний цивілізаційний поступ актуалізує значущість інформаційного підходу, що також знайшов належне науково-теоретичне обґрунтування (Костікова, 2007; Кремень, 2013 та ін.). У розрізі педагогічної біографістики його суть і завдання вбачаємо у необхідності віднайти, нагромадити і систематизувати достатній обсяг інформативних матеріалів про

досліджувану персоналію, щоб пізнати її в усій повності загального та особливого. Значущість цього підходу зростає з розширенням доступу до джерел інформації, яка стає універсальною, фундаментальною категорією як носій змісту, що пронизує і пов'язує всі суспільні та освітні процеси, явища.

З означених позицій інформаційний підхід стає стрижневою основою для реалізації інших наукових підходів, адже їхні пізнавальні можливості обумовлюються доступом до інформації в усьому її розмаїтті.

У другій визначеній нами групі науково-дослідницьких інструментів, що стосуються «інноваційних» підходів, широку методологічну перспективу для вивчення біографії відкриває антропологічний підхід. Він орієнтує на осмислення людини в онтогенезі, як повнофункціональної біосоціокультурної цілісності та акцентує на тому, що, заважаючи на розмаїття впливів середовища, особистість зазнає постійних випробувань, але постійно прагне зберегти свій «автономний феномен буття». З фундаментальних студій (Аносов, 2003; Бим-Бад, 2002 та ін.) випливають дві базові засади застосування цього підходу в дослідженні педагогічної персоналії. Перша – це зосередженість на вивченні природних і духовних особливостей людини, що сформувалися за певних умов історичного розвитку та конкретних освітньо-педагогічних систем. Друга засада передбачає розгляд особистості як базової самодостатньої цілісної цінності, в якій знання, творчість, дія – це лише один елемент її складної багатогранної структури, поряд із тілом (фізіологія), душею (психіка), духом, морально-вольовими, емоційними, іншими компонентами. Антропологізм стверджує потребу вивчення біографії з позицій гуманістики, людиноцентризму, що передбачає толерантне ставлення до її світоглядних, ідейно-політичних, духовно-культурних особливостей.

Аксіологічний підхід всебічно розроблений в гуманітаристиці, зокрема й педагогіці, є доволі продуктивним у вивченні педагогічних персоналій, тому потребує ширшого аналізу. У розв'язанні цього завдання спираємося на напрацювання вчених філософів, культурологів, педагогів (Афанасьєв, 1990; Гинецинский, 1992; Лихачев, 1997; Онищенко, 2014).

Визначаємо чотири основні аспекти застосування аксіологічного підходу до вивчення педагогічних персоналій. По-перше, як сукупність принципів смислу життя він є продуктивним способом вивчення цілісної особистості, становлення якої відбувається в єдності соціального та екзистенційного. Цей підхід дозволяє продуктивно оперувати в науковому просторі педагогічної біографістики категоріями цінність, ідеал, духовність, почуття, віра, переживання, добро тощо. Таким чином, аксіологічний підхід стає умовою і орієнтиром вивчення не «абстрактної», а «конкретної» людини за певних історичних соціокультурних умов і повсякденних форм життя, зокрема, освіти і виховання.

По-друге, виходячи з того, що цінності обумовлюють, спрямовують, мотивують визначення і досягнення певних цілей, аксіологічний підхід стає «призмою», крізь яку можна осмислювати життєдіяльність персоналії як соціорегулятивного механізму поведінки, вчинків, прийняття певних рішень. Методологічним орієнтиром у цьому випадку може слугувати розроблена Б. Лихачовим теорія формування виховних цінностей, які складають «базисний духовний компонент» особистості та визначають сутність її духовного світу. Розуміючи цінності як духовні та матеріальні феномени, які впливають на особу через суб'єктивно-об'єктивні суспільні умови, обставини, відносини, вчений розглядає їх у системі виховання як якості, властивості людини, які завдяки потужному внутрішньому потенціалу за певних соціальних умов можуть зробити її щасливою і корисною для суспільства (Лихачев, 1997: 6-7).

По-третє, аксіологічний підхід дозволяє розглядати досліджувану персоналію як носія і уособлення загальнолюдських, соціокультурних, національних цінностей у контексті їхньої

єдності, апріорності (непорушності), детермінованості. По-четверте, для біографа важливо розуміти, що аксіологія як теорія цінностей і педагогічна парадигма, фокусуючи на внутрішньому духовному світі особистості, дає важливий ключ для вивчення персоналії, що здійснює різні види творчої, професійної, громадської діяльності. Слід розуміти, що цінності не первинні, а похідні від взаємин людини зі світом, тож вони слугують критерієм, маркером того, що вона зробила для сучасників і майбутніх поколінь. Дослідник має розуміти різницю між поняттями «цінність» як об'єктивністю, що складається у соціально-історичному процесі та «оцінка», що виражає суб'єктивне ставлення до цінності, тож може бути як істиною, так і помилковою.

При з'ясуванні можливостей використання феноменологічного підходу для дослідження педагогічної персоналії адаптуємо положення філософських і психолого-педагогічних студій (Берулава, 2014; Куренкова, 2008 та ін.). Виходимо із розуміння феноменології як вчення про факти, явища, сутності, що знаходять особливе відображення в людській свідомості та її основної категорії – феномену як відомого з досвіду реального факту, формалізованого і виявленого у виняткових даних, психофізіологічних проявах. У відкритому динамічному феноменологічному полі педагогічну персоналію можна розглядати крізь призму її творчості, переживань, поведінки, вчинків, які потребують вивчення і пояснення.

На відміну від інших методологічних підходів, феноменологічний дозволяє розглядати ученого-педагога не лише як виразника певних ідей, поглядів, теорій, але і як самодостатнє явище, цілісну особистість, котра стала «продуктом» власного життя і культурно-освітнього простору певної доби. Цей підхід орієнтує на вивчення феномену персоналії в усіх проявах, так що теоретичні конструкти, які утворилися внаслідок аналізу окремих ментальних станів і процесів, слід осмислювати у співвіднесенні з цілісними хронотопом (часом і місцем) її існування. Тому для вивчення персоналії як феномену першочергове значення набувають джерела особистого походження (спогади, щоденники, епістолярій), які цікаві не стільки ретрансляцією фактів і подій, скільки можливістю проникнути і зрозуміти зміст індивідуальної свідомості.

Для всебічного ґрунтовного аналізу творчої спадщини педагогічної персоналії та документальної реконструкції її життєдіяльності важливе значення має герменевтичний підхід. У процесі сучасного суспільного пізнання герменевтика (грець. – роз'яснюю, тлумачу) постає як одна з форм осмислення досвіду і цінностей людства та окремих інтелектуалів і моральних авторитетів (Бетти 1986; Квіт, 2013).

Герменевтичний підхід пропонує ефективний інструментарій для інтерпретації смислу життєдіяльності і творчого доробку персоналії, адже базується на індивідуальному емпіричному досвіді особистості (біографії) та засвоєних нею еталонах дійсності. Для біографа важливе значення мають такі операційні методи і прийоми герменевтики, як інверсія, що дозволяє відтворити «дух епохи», автентичність авторської думки та інтеграція, що пов'язує «реальність минулого» (персоналії як суб'єкта розвитку освіти та науки) зі сучасним освітнім процесом. В такому ключі актуалізуємо положення теорії інтерпретації італійського філософа Е. Бетті, які розкривають проблему «взаємин між текстом і читачем» як між «імовірно зрозумілим змістом тексту та його суб'єктивним осягненням». Їхній сенс полягає в тому, що інтерпретатор має осягнути «чуже розуміння тексту, саме як чуже і значуще», тож воно може бути як вірним, так і хибним (Бетті, 1986).

Висновки

Представники різних галузей гуманітаристики розробили та розкрили сутнісний зміст і технологію використання науково-методологічних підходів для розв'язання різних науково-дослідницьких завдань. Цим продуктивним досвідом має раціонально й ефективно скористатися педагогічна біографістика, що дозволить підвищити якісний рівень осмислення життєвого шляху і творчості педагогів, освітян минулого та сьогодення.

Предметом подальших досліджень може стати вивчення з позицій педагогічної біографістики інтелектуально-біографічного підходу, що як ефективний дослідницько-методологічний інструмент знайшов реалізацію в рамках постмодерної течії інтелектуальної біографії. Він важко піддається чіткому сутнісному визначенню, але є продуктивним для розв'язання різних дослідницьких завдань. Розглядаючи біографію як системний інтелектуальний конструкт, означений підхід сприятиме з'ясуванню її структури як прояву розташування внутрішніх елементів у вигляді різних видів творчої діяльності (її умови, форми, результати) та ментальних особливостей, ціннісних орієнтацій, що розвиваються, видозмінюються в процесі інтелектуального розвитку і взаємодії певних життєвих чинників.

Бібліографічні посилання

- Аносов, І.П. (2003). *Сучасний освітній процес: антропологічний аспект*. монографія. К.: Твім інтер.
- Афанасьев, М.С. (1990). *Социальные ценности и ценностная ориентация личности*. Москва: Политиздат.
- Берулава, М. (2014). *Феноменологический проект в педагогике*. <http://www.allbest.ru>
- Бетти, Э. (1986). *Герменевтика как общая методология наук о духе (фрагмент)* (перевод с нем. Е. Борисова). <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa10/367-390.pdf>.
- Бех, І.Д. (1998). *Особистісно зорієнтоване виховання*: науково-метод. посібник. Київ: ІЗМН.
- Бим-Бад, Б.Д. (2002). *Педагогическая антропология*: учеб. пособ. Москва: УРАО.
- Бусел, В. Т. (2003). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун».
- Варій, М.Й. (2008). *Психологія особистості*: навч. посібник. Київ: Центр уч. літ.
- Гинецинский, В.И. (1992). *Основы теоретической педагогики*. С-Пб.: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та.
- Грицанов, А., Абушенко, В., Евелькин, Г., Соколова, Г., & Терещенко, О. (сост.). (2003). *Социология. Энциклопедия*. Минск: Книжный Дом.
- Дічек, Н. (2001). Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. *Шлях освіти*, 4, 15-19.
- Дюшеева, Н.К. (2008). Методологические подходы к профессионально-личностному формированию будущего учителя. *Педагогическое образование и наука*. 9. 16-23.
- Зязюн, І. (2011). Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 1. 19-28.
- Ипполитова, Н.В. (2012). Взаимосвязь понятий «методология» и «методологический подход». *Вестник Южно-Уральского государственного университета*. Сер. Образование: <https://cyberleninka.ru/.../vzaimosvyaz-ponyatiy-metodologiya>
- Квіт, С. (2013). *Основы герменевтики*: навч. посіб. Київ: Вид. дім «КМ Академія».
- Костікова, І.І. (2007). Стан і перспективи інформатизації вищої освіти. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 7. 74-78.
- Кремень, В. (2013). Педагогическая синергетика: понятийно-категориальный синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 3. 3-19.
- Лихачев, Б. Т. (1997). *Введение в теорию и историю воспитательных ценностей*. Самара: СИУ.
- Новиков, А. М. (2006). *Методология образования*. Москва: Эгвес.
- Онищенко, В.Д. (2014). *Фундаментальні педагогічні теорії*: монографія. Львів: Норма.

- Савченко, С. (2003). Педагогічний підхід: генеза та сутність поняття [Pedagogical approach: genesis and essence of the concept]. *Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія*. Луганск: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». С. 35-43. (in Ukrainian).
- Сухомлинська, О. (2005). Передне слово [Foreword]. *Українська педагогіка в персоналіях*. У 2 кн. Кн. 1. Kyiv: Lybid. С. 3-8. (in Ukrainian).

References

- Anosov, I.P. (2003). *Suchasnyi osvittii protses: antropohichnyi aspekt [Modern educational process: anthropological aspect]: monohrafiia*. K.: Tvim inter. (in Ukrainian).
- Afanas`ev, M.S. (1990). *Soczial`ny`e czennosti i czennostnaya orientacziya lichnosti [Social values and personal value orientation]*. Moskva: Politizdatel`stvo,. 211 s. (In Russian).
- Berulava, M. (2014). *Fenomenologicheskij proekt v pedagogike [Phenomenological project in pedagogy]*. <http://www.allbest.2>. (In Russian).
- Betty, E. (1986). *Hermenevtyka kak obshchaia metodolohyia nauk o dukhe [Hermeneutics as a general methodology of the sciences of the spirit]*: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa10/367-390.pdf>. (In Russian).
- Bekh, I.D. (1998). *Osobystisno zoriientovane vykhovannia [Personally oriented education]: naukovo-metod. posibnyk*. Kyiv: IZMN. 204 s. (in Ukrainian).
- Busel, V.T. (2003). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». (in Ukrainian).
- Bym-Bad, B.D. (2002). *Pedahohycheskaia antropolohyia [Pedagogical anthropology]: ucheb posob*. Moskva: URAO. (In Russian).
- Varii, M.I. (2008). *Psykholohiia osobystosti [Personality psychology]: navch. posibnyk*. Kyiv: Tsentр uch. lit. (in Ukrainian).
- Gineczinskij, V.I. (1992). *Osnovy` teoreticheskoi pedagogiki [Fundamentals of theoretical pedagogy]*. S-Pb.: Izd-vo Sankt-Peterburgskogo un-ta. (In Russian).
- Gricanov, A., Abushenko, V., Evel'kin, G, Sokolova, G., & Tereshchenko, O. (sost.). (2003). *Sotsyolohyia: Entsyklopedyia. [Sociology: Encyclopedia]*. Mynsk: Knyzhnyi Dom. (In Belorussiya).
- Dichek, N. (2001). Biohrafichnyi metod yak instrument doslidzhennia vitchyznianoї istorii pedahohiky [Biographical method as a tool for studying the national history of pedagogy]. *Shliakh osvity*, 4, 15-19. (in Ukrainian).
- Dyusheeva, N. K. (2008). Metodologicheskie podkhody` k professional`no lichnostnomu formirovaniyu budushhego uchitelya [Methodological approaches to the professional and personal formation of the future teacher]. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka*, 9. 16-23. (In Russian).
- Ziazun I. (2011). Pedahohichne naukove doslidzhennia v konteksti tsilisnoho pidkhodu [Pedagogical research in the context of a holistic approach]. *Porivnialna profesiina pedahohika*. № 1. С. 19 – 28. (in Ukrainian).
- Ippolitova N.V. (2012). Vzaimosvyaz` ponyatij «metodologiya» i «metodologicheskij podkhod» [The relationship between the concepts of «methodology» and «methodological approach»]. *Vestnik Yuzhno-Ural`skogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. Obrazovanie*. (In Russian).
- Kvi`t, S. (2013). *Osnovi germeneytyki [Fundamentals of hermeneutics]: navch. posi`b*. Kiyiv: Vid. di`m «KM Akademi`ya». (in Ukrainian).
- Kostikova, I.I. (2007). Stan i perspektyvy informatyzatsii vyshchoї osvity. [Status and prospects of informatization of higher education]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, 7, 74-78. (in Ukrainian).
- Kremen, V. (2013). Pedahohycheskaia synerhetyka: ponyatyino-katehoryalnyi syntez [Pedagogical synergetics: conceptual and categorical synthesis]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*, 3, 3-19. (in Ukrainian).
- Lykhachev, B.T. (1997). *Vvedenye v teoryiu y ystoriyu vospytatelnykh tsennostei [Introduction to the theory and history of educational values]*. Samara. 84 s. (In Russian).

- Novykov, A.M. (2006). *Metodolohyia obrazovanyia [Education methodology]*. Moskva: Zhves. (In Russian).
- Onyshchenko, V.D. (2014). *Fundamentalni pedahohichni teorii [Fundamental pedagogical theories]: monohrafiia*. Lviv: Norma. (in Ukrainian).
- Savchenko, S. V. (2003). Pedahohichni pidkhyd: heneza ta sutnist poniattia [Pedagogical approach: genesis and essence of the concept]. *Metodolohichni zasady pedahohichnoho doslidzhennia: monohrafiia*. Luhansk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka». S. 35-43. (in Ukrainian).
- Sukhomlynska, O. V. (2005). Perednie slovo [Foreword]. *Ukrainska pedahohika v personaliiakh*. U 2 kn. Kn. 1. Kh-XIX. Kyiv: Lybid. S. 3-8. (in Ukrainian).

Rozman Iryna

Scientific and methodological approaches to the study of pedagogical personality

Abstract

The article presents a synthesized analysis of scientific and methodological approaches to the study of pedagogical personalities - famous teachers, scholars, public figures who have made a significant contribution to the development of education and pedagogical science of Ukraine and the world. The essence of scientific and methodological approaches is characterized according to their division into two main conditional groups: «traditional» that were used in historical and pedagogical studies in the second half of the XX century (historical and logical; semantic and formal; personal and active; quantitative and qualitative; culturological and its varieties, etc.) and «innovative» , which began to be actively used as a research tool in the late 1990s (anthropological, axiological, phenomenological, hermeneutic, intellectual and biographical, paradigmatic, synergetic, etc.).

The peculiarities and difficulties of using scientific and methodological approaches to the study of pedagogical personality are clarified. They are connected to the fact that, first, this issue is mainly considered in the context of the study of individual biographies, which determines the brevity, abstractness of its understanding or does not take into account the specifics of biographical studies. Secondly, due to the «multi-layered» methodology of pedagogical science and the subjective reflections of scholars, there is an arbitrary interpretation and use of these methodological approaches. Third, in specific biographical studies, scientists operate with a relatively narrow range of methodological approaches, which limits the cognitive possibilities and general research results.

Key words: scientific approach, pedagogical personality, intellectual biography, anthropology, axiology, phenomenology, hermeneutics, synergetics.

24

Інформація про автора:

Ірина Розман

- Кандидат педагогічних наук, доцент
- Україна
- Мукачівський державний університет, доцент кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов
- ORCID: 0000-0002-4951-0074
- E-mail: rozmanii@ukr.net

Iryna Rozman

- Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor
 - Ukraine
 - Mukachevo State University, Department of English Philology and Teaching Methods of Foreign Language.
-

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>